

ДО ПИТАННЯ ПРО ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У КУРСАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ МІНІСТЕРСТВА ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ

УДК 378.147

О. О. Рембач

Складні соціальні, політичні й економічні перетворення, які відбуваються у суспільстві, спричиняють погіршення криміногенної обстановки у державі. Зміни, що спостерігаються в економічній, політичній, соціальній сферах, вимагають від майбутніх працівників правоохоронних органів готовності діяти в складних, екстремальних умовах, пов'язаних із необхідністю прискороного прийняття рішень, затриманням правопорушників і злочинців, збереженням життя людей та власного життя. Як свідчить світова практика, спеціалісту недостатньо мати глибокі предметні знання, він повинен також мати комунікативні, організаторські, рефлексивні вміння, орієнтуватися у питаннях регулювання міжособистісних і ділових стосунків, уміти розв'язувати соціальні конфлікти.

Випускники вищих навчальних закладів (ВНЗ) Міністерства внутрішніх справ (МВС) України повинні мати не лише ґрунтовну юридичну підготовку, але й мати високий рівень сформованості соціальної компетентності, яка передбачає здатність людини аналізувати навколишню дійсність, брати активну участь у збереженні та розвитку позитивних соціальних процесів у суспільстві, вміння взаємодіяти з представниками різних вікових, професійних і соціальних груп. Саме курсантам ВНЗ МВС доведеться працювати в умовах кризових ситуацій, приймати адекватні рішення та надавати допомогу різним категоріям населення, керуючись при цьому не лише юридичними, але й соціальними нормами. Тому і не випадково, що в усіх документах, які стосуються модернізації вітчизняної системи професійної освіти, вказується на необхідність посилити увагу до соціально-виховних процесів у ВНЗ,

підкреслюється необхідність формувати у майбутніх правоохоронців суб'єкту позицію, громадянські почуття, соціальну грамотність.

Проте результати соціологічних обстежень курсантів свідчать про те, що вони погано орієнтуються у сучасній соціальній ситуації, відчувають значні труднощі при прийнятті рішень у складних, конфліктних, екстремальних ситуаціях, не завжди готові доцільно застосовувати отримані професійні знання в інтересах оточуючих. Звернення до соціокультурних реалій, вивчення теорії та практики професійної підготовки фахівців для системи органів внутрішніх справ (ОВС) надає можливість зробити висновок про наявність сформованих на сьогодні протиріч: між об'єктивно сформованими новими вимогами до підготовки спеціалістів та неадекватним проектуванням освітнього і виховного процесу у системі вищої професійної освіти; між зростаючим інтересом педагогічної науки до проблем компетентнісного підходу в освіті та відсутністю адекватних технологій його реалізації; між значними можливостями особистості курсанта щодо розвитку соціальної компетентності і недостатньою увагою до цієї проблеми з боку організаторів освітньо-виховного процесу у ВНЗ; між різними уявленнями викладачів про соціальну компетентність майбутнього працівника ОВС та відсутністю їх достатньої готовності до реалізації компетентнісного підходу у викладанні конкретних навчальних дисциплін тощо.

Отже, перед педагогічною наукою й освітньою практикою постає проблема щодо теоретичного і методологічного обґрунтування організації навчання та виховання курсантів вищої школи МВС України на основі компетентнісного підходу.

Для вирішення зазначеної проблеми необхідно: розширити наукові уявлення про соціальну компетентність; виявити особливості соціальної компетентності фахівців ОВС, умови, чинники і закономірності її розвитку.

В умовах стрімкого росту наукових знань та прискорення соціальної динаміки особливої значущості для підготовки фахівців будь-якого профілю, працівників ОВС, зокрема, набуває компетентнісний підхід.

На початку ХХІ століття на сторінках педагогічної преси України почали активно обговорювати зміст і шляхи впровадження компетентнісного підходу у навчально-виховний процес, а у дослідженнях психологів та педагогів спостерігається переорієнтація оцінки результатів освіти з понять “освіченість”, “загальна культура” тощо на поняття “компетентність” і “компетенція”. На думку українських та російських учених (В. М. Авдєєва, Л. І. Берестової, О. Г. Бермуса, Н. М. Бібік, В. О. Болотова, О. А. Вербицького, Б. Д. Ельконіна, І. Г. Єрмакова, Ю. М. Жукова, В. К. Загвоздкіна, І. О. Зимньої, В. М. Куніциної, А. К. Маркової, К. Г. Митрофанова, О. В. Овчарук, О. І. Пометун, Г. К. Селевко, О. В. Соколової, М. Хомського, О. В. Хуторського та ін.), компетентнісний підхід у всіх своїх сенсах і характеристиках найбільш глибоко виражає основні аспекти процесу модернізації загальної і професійної освіти, є новим способом досягнення необхідної якості основної та професійної освіти, пріоритетним напрямком у концепції модернізації сучасної освіти.

Компетентнісний підхід стає предметом вивчення багатьох дослідників, які розкривають сутність поняття компетентнісного підходу в освіті, обґрунтовують шляхи й умови формування компетентностей учнів і студентів. Провідною категорією компетентнісного підходу є компетентність. У працях та публікаціях вітчизняних і зарубіжних вчених (В. А. Адольф, Г. І. Аксьонова, Т. Д. Андропова, В. С. Безрукова, О. Г. Бермус, В. О. Болотов, В. В. Буткевич, Ю. В. Варданян, В. Г. Зазикін, Є. Ф. Зеєр, І. О. Зимня, М. Д. Ільязова, О. С. Ірба, І. Ф. Ісаєв, Л. М. Мітіна, О. І. Пометун, В. О. Сластьонін, Г. М. Храмова, Ф. В. Шаріпова, О. В. Шемет та ін.) пропонується визначення поняття “компетентність” із різних методологічних позицій, розкривається його сутність, вивчаються і пропонуються різні шляхи її формування.

Як свідчить теоретичний аналіз наукової літератури, проблема компетентності тісно пов’язана з такими проблемами як розвиток особистісних якостей людини, динаміка процесу пізнання, динаміка соціокультурного розвитку тощо.

За останній час зросла кількість досліджень, що присвячені різним видам компетентності: професійної, комунікативної, навчальної, громадянської, загальнокультурної, економічної, здоров'язберігаючої, валеологічної, правової, соціальної та ін.

Питання соціальної компетентності відносно недавно стали предметом спеціального вивчення. У наукових працях В. М. Басової, В. М. Куніциної, І. О. Зимньої, Т. М. Смагіної, В. М. Шахрай та ін. розглядаються сутнісні, змістові і структурні характеристики соціальної компетентності, а у дисертаційних дослідженнях С. С. Бахтєєвої, М. О. Докторович, І. Б. Зарубінської, С. В. Краснокутської, І. В. Ледньової, С. О. Учурової та ін. проаналізовано й обґрунтовано зміст, шляхи та умови формування соціальної компетентності у навчально-виховному процесі ВНЗ.

У психологічній і педагогічній науці багато зроблено для обґрунтування загальних засад професійної підготовки фахівців для ОВС. Концептуальні основи професійної підготовки та професійного становлення майбутніх фахівців різних сфер, зокрема правоохоронної, досліджуються у працях В. В. Авдєєва, О. Я. Анцупова, Ю. К. Бабанського, О. В. Барабанщикова, С. Я. Батишева, В. П. Безпалька, М. М. Буланова, В. М. Герасимова, Б. С. Гершунського, В. П. Давидова, Б. М. Ємельянова, М. М. Ісаєнка, Д. В. Іщенко, М. С. Кагана, Б. М. Кедрова, В. Я. Кікотя, Н. В. Кузьміної, Ю. І. Машбиця, М. І. Нещадима, І. В. Роберта, Т. І. Руднева, О. Д. Сафіна, Н. Ф. Тализіної, М. Тогочинського, О. І. Шипилова та ін.

Необхідно зазначити, що теоретичні засади і практичні аспекти формування соціальної компетентності в нашій країні розроблено на сьогодні недостатньо, оскільки сама проблема досліджується в Україні порівняно недавно.

Метою цієї статті є уточнення сутності поняття “соціальна компетентність фахівців ОВС”, визначення та характеристика сукупності чинників, які впливають на формування соціальної компетентності у курсантів ВНЗ МВС.

Діяльність фахівців ОВС значною мірою обумовлено сформованістю у них соціальної компетентності, що є особистісно і соціально обумовленою якістю, яка сприяє ефективному виконанню покладених на фахівця ОВС соціально-професійних ролей. Аналіз літератури надає можливість констатувати, що проблема змісту та структури соціальної компетентності є одночасно досить актуальною і складною для вирішення. Так, сучасна вітчизняна освіта лише починає оперувати поняттям “соціальна компетентність” у тому сенсі, який пропонують європейські вчені.

На основі теоретичного аналізу поняття “соціальна компетентність” ми прийшли до розуміння соціальної компетентності як сукупності конкретних якостей особистості, здібностей, соціальних знань та вмінь, що забезпечують інтеграцію людини у суспільство, яка виявляється у продуктивному виконанні людиною різноманітних соціальних ролей.

Вивчення соціологічної і психолого-педагогічної літератури з теми дослідження надає змогу зробити висновок про те, що соціальна компетентність розглядається багатьма вченими як невід’ємна складова процесу соціалізації особистості, яка допомагає індивіду справлятися зі зміною соціальних ролей, передбачає вміння співпрацювати, вступати у контакти, легку сумісність, готовність до змін, до самовизначення, соціальну відповідальність за наслідки своїх дій та є якісною характеристикою цього процесу [1; 4; 11].

Такий висновок пов’язано з тим, що сутність соціалізації полягає у засвоєнні індивідом певної системи знань, норм, цінностей, які надають можливість йому ставати особистістю, здатною функціонувати у цьому суспільстві. Взаємодія людини із суспільством позначається поняттям “соціалізація”.

Формування соціальної компетентності курсантів як якісної характеристики процесу соціалізації, їх становлення як носіїв духовних, матеріальних і соціальних цінностей, норм, правил, стосунків, відбувається під впливом певних чинників.

Ключове значення для формування соціальної компетентності фахівця ОВС має визначення системи чинників та умов, що детермінують цей процес, а також виокремлення теоретичних підстав для їх обґрунтування.

Розглядаючи соціальну компетентність як якісну характеристику процесу соціалізації, доречно буде звернутися у нашій статті до поглядів А. В. Мудрика щодо сутності й особливостей соціалізації. А. В. Мудрик розглядає процес соціалізації через сукупність чотирьох складових:

– стихійної соціалізації людини у взаємодії та під впливом об'єктивних обставин життя суспільства, зміст, характер і результати якого визначаються соціально-економічними та соціокультурними реаліями;

– відносно керованої соціалізації, коли держава вживає певні економічні, законодавчі, організаційні заходи для вирішення своїх завдань, що об'єктивно впливають на змінення можливостей і характеру розвитку, на життєвий шлях тих чи інших вікових груп (визначаючи обов'язків мінімум освіти, вік її початку, термін служби в армії тощо);

– відносно соціально контрольованої соціалізації – планомірного створення суспільством та державою правових, організаційних, матеріальних і духовних умов для розвитку людини;

– більш-менш свідомого самозмінення людини, яке має просоціальний, асоціальний або антисоціальний вектор (самовибудовування, самовдосконалення, саморуйнування), відповідно до індивідуальних ресурсів та відповідно або всупереч об'єктивним умовам життя [6].

Ураховуючи вищезазначені положення, можна стверджувати, що соціально контрольована частина соціалізації здійснюється і в навчальних закладах, якщо у них створені необхідні умови в результаті організованого в них виховання та навчання.

У педагогічній і психологічній літературі під чинниками розуміють основні умови, які активно впливають на розвиток людини [8]. Виходячи з твердження про те, що соціальна компетентність є якісною характеристикою процесу соціалізації, опираючись на класифікацію чинників формування,

розвитку та соціалізації, ми виокремили з них ті, які впливають на формування соціальної компетентності курсантів. Таким чинниками є **зовнішні чинники** (макросоціосередовище, мезосоціосередовище, мікросоціосередовище, виховання і навчання, діяльність, інформаційно-технічне середовище, соціальна взаємодія) та **внутрішні** (індивідуально-особистісні особливості курсанта).

Послідовно розглянемо особливості дії і впливу на формування соціальної компетентності кожного з чинників, що тісно переплітаються та взаємодіють.

Під середовищем розуміють реальну дійсність, в умовах якої відбувається розвиток людини, реалізуються визначені спадковістю особливості людини.

Макросоціосередовище включає суспільний устрій, державний устрій, рівень розвитку суспільства та його можливості для забезпечення життєдіяльності курсантів, особливості ідеологічного впливу і засобів масової інформації, пропаганди, агітації, соціально-політична, етнічна, релігійна обстановки у суспільстві; місце, вагомість та роль країни у системі міжнародних зв'язків і відносин тощо. У педагогічне цілепокладання необхідно включити формування та розвиток у курсантів планетарної, загальнокультурної свідомості. Змістова сторона такої свідомості визначається загальнолюдськими цінностями.

Мезосоціосередовище містить природно-кліматичні умови, національно-культурні і релігійні норми та традиції, обставини життєдіяльності курсантів у зв'язку з приналежністю їх до специфічної групи – курсанти, ідеологічні і морально-духовні відносини, моральні норми та цінності, прийняті у цій групі.

Мікросоціосередовище – це середовище безпосередньої контактної взаємодії курсантів: сім'я, друзі, товариші, трудовий колектив, інші ситуативні і відносно тривалі взаємозв'язки людини із соціальним середовищем. За останній час усе більше зростає роль груп однолітків. Найважливіше завдання юнацького віку – досягнення автономії від дорослих. Ця автономія наочно виявляється в особливостях підліткової й юнацької субкультур. Субкультура – це сукупність символів, норм, переконань, цінностей, зразків поведінки, що

відрізняють те чи інше товариство або яку-небудь соціальну групу. Підліткова, юнацька субкультура – це культурний простір і коло спілкування підліткових та юнацьких товариств, які допомагають їм адаптуватися в соціумі і створювати свої, автономні форми культурної активності.

Соціалізація у педагогіці розглядається у тісному взаємозв'язку з розумінням сутності виховного процесу.

Виховання та навчання як чинники формування соціальної компетентності курсантів – це спеціально організований процес формування і розвитку особистості та, перш за все, її духовної сфери.

Виховання коректує вплив спадковості і середовища з метою реалізації соціальної програми розвитку особистості. На відміну від соціалізації, що відбувається в умовах стихійної взаємодії людини з навколишнім середовищем, виховання розглядається як процес цілеспрямованої та свідомо контрольованої соціалізації (у педагогічній літературі виокремлюють сімейне, дошкільне, шкільне, навчальне, виробниче, трудове, моральне, естетичне, політичне, правове, екологічне, професійне і фізичне виховання); як своєрідний механізм управління процесом соціалізації, ідеальною метою якої є людина, що відповідає соціальним вимогам та одночасно протистоїть негативним тенденціям у розвитку суспільства, життєвим обставинам, які гальмують розвиток її індивідуальності [8].

Як об'єкти виховання курсанти піддаються впливу з боку інших людей: батьків, родичів, однолітків, однокурсників, викладачів, суспільних стосунків, явищ навколишнього соціального, культурного і природного середовища, засвоюють необхідний соціальний досвід та інформацію, що забезпечують процес життя і підготовки до неї. Як суб'єкти виховання вони – індивідуальності, які розвиваються на основі природних сил та задатків, мають вихідні потреби, мотиви й інтереси.

Виховання виконує дві основні функції: упорядковує весь спектр впливів на особистість і створює умови для прискорення процесів соціалізації з метою розвитку особистості. Під час виховного процесу у курсантів поступово

формуються громадянські якості, акумулюються й осмислюються ідеї, формуються власні мотиви і стимули поведінки, особистісні якості, потреби, інтереси, соціальна активність, з'являється можливість цілепокладання для свідомого самовизначення, самовдосконалення, самовиховання.

Можливість формування та розвитку задатків, здібностей, зокрема і соціально значущих, задоволення потреб кожної людини є практично безмежною, але обумовлена можливостями соціального та виховного середовища. Мета, зміст та методи виховання визначають, значною мірою, результативність виховного впливу, сила якого полягає у цілеспрямованості, систематичності і кваліфікованому керівництві.

Фізичний, духовний, соціальний, психічний розвиток особистості здійснюється у діяльності. Діяльність (навчальна, трудова, виробничо-трудова, наукова тощо) – це контрольована свідомістю активність, спричинена потребами людини та спрямована на пізнання і перетворення її зовнішнього та внутрішнього світу. Діяльність має суспільний, реформуючий характер і не зводиться до простого задоволення потреб, а значною мірою визначається цілями та завданнями суспільства [8]. Цей чинник відіграє першочергову роль у формуванні соціальної компетентності курсантів, оскільки, як зазначає Г. І. Щукіна [12], діяльність – це основна форма виявлення активності людини, її соціального призначення. У діяльності людина засвоює предметний світ, починає розуміти діалектику його розвитку, наслідує досвід минулого, усі надбання природи і суспільного життя. Разом із цим вона “добудовує” цей предметний світ, переробляє природу, збагачує суспільне життя. Під час цієї складної реформуючої діяльності людина знаходить себе, починає діяти як суб'єкт, як активний носій своєї соціальної сутності, як творець та як діяч.

Проте ефективний розвиток є можливим лише у процесі активної, емоційно забарвленої діяльності, в яку людина вкладає всю душу, повністю реалізовує свої можливості, виражає себе як особистість. Така діяльність приносить задоволення, стає джерелом енергії і натхнення. Ось чому важливою є не стільки діяльність сама по собі, скільки активність особистості, що

виявляється в цій діяльності. Розуміння ролі активності самої людини у власному розвитку надасть педагогу й офіцеру-наставнику можливість цілеспрямовано організовувати діяльність курсантів, ставити їх у позиції активних діячів, озброювати такими способами діяльності, які надають змогу активно виявляти свої сили, розкривати потенційні можливості та вивчати їх особистісну своєрідність.

Наступним чинником, якому належить пріоритетна роль у формуванні соціальної компетентності курсанта, є соціальна взаємодія з усією багатоманітністю її різновидів і, перш за все, спілкування з іншими людьми.

Взаємодія – це своєрідне втілення зв'язків, взаємин між людьми, котрі, вирішуючи спільні завдання, взаємовпливають, доповнюють один одного та досягають успіху у вирішенні поставлених завдань. Природно, що змін зазнають і суб'єкти, і ті об'єкти, на які спрямована взаємодія. Разом – означає не сумарно, а взаємодоповнюючи. У результаті взаємодії людини з навколишнім соціальним та природним середовищем, його власною життєдіяльністю і вихованням утворюються та розвиваються якості особистості, його індивідуальність.

Є. І. Рогов [9] визначає соціальну взаємодію як складний, багатоплановий процес встановлення і розвитку контактів між людьми, зумовлений потребами у спільній діяльності. Соціальна взаємодія передбачає обмін інформацією, вироблення спільної стратегії взаємодії, сприйняття та розуміння іншої людини.

У процесі взаємодії відбувається засвоєння особистістю соціокультурних цінностей, самореалізація особистістю своїх потенцій і творчих здібностей, подолання негативних впливів середовища, що заважають її саморозвитку та самоствердженню.

Спілкування – багатовимірний процес, який характеризується динамічністю, багатогранністю і поліфункціональністю й є однією з найважливіших передумов і форм становлення людини, засобом та способом виявлення її сутності [3; 5]. “Окрема людина, як дещо відособлене, не містить

людської сутності в собі ні як істота моральна, ні як мисляча. Людська сутність виявляється лише у спілкуванні, в єдності людини з людиною, в єдності, яка опирається лише на реальність відмінності між Я і Ти” [10]. Сама особистість є результатом людського спілкування, що водночас виступає основною умовою нормального розвитку людини.

Як одна з форм діяльності, спілкування визначає природу та місце індивіда у суспільстві, є вирішальною передумовою виникнення і розвитку специфічно людських форм та засобів психічної діяльності – свідомості і мови. Окрім того, спілкування – невід’ємна умова існування й органічна потреба людини та спільноти (не лише невеликої групи людей, але й більших соціальних спільнот, цілих народів, націй та держав). Наступна функція спілкування пояснює величезну значущість людського спілкування як чинника існування і нормального розвитку суспільства. Йдеться про функцію інформативності, яка властива процесу взаємодії людей. Нова інформація необхідна людині для того, щоб вона могла коректувати свою поведінку у соціальному середовищі за принципом прямого та зворотного зв’язку. “Без врахування інформації, що йде по каналу зворотного зв’язку, – вважає Б. Д. Паригін, – людина була б позбавлена можливості орієнтуватися в системі соціальних відносин, як і в усіх виявах своєї поведінки загалом. Зворотний зв’язок надає людині можливість вносити своєчасні та необхідні поправки в свою орієнтацію і структуру вчинків” [7, с. 213]. Окрім наявності чи відсутності безперервної інформації на людину значною мірою впливає ще й рівень і кількість інформації, яка надходить та засвоюється.

Як стверджує А. Б. Добрович, спілкування є засобом організації і регулювання спільної діяльності, інструментом пізнання людьми один одного, формування та розвитку міжособистісних стосунків і, нарешті, за допомогою спілкування відбувається самовизначення особистості [2, с. 12].

Досліджуючи спілкування з позицій культурологічного підходу, Н. М. Павелко вказує на такі його функції, як: знакова (семантична) функція – є засобом спілкування людини; ціннісна (аксіологічна) функція – відображає

якісний стан культури, формує потреби й орієнтації людини, за якими можна судити про рівень культури людини і суспільства; нормативна – організовує культурні норми, їх різновиди та символіки (норми-табу, норми-принципи, норми-цінності); трансляційна функція – передача соціального досвіду і культурних традицій.

Спілкування – це процес взаємного обміну думками й емоціями між людьми, іншими словами, обмін інформацією при їх безпосередньому міжособистісному або груповому контакті. Ця інформація надає людині можливість оперувати нею з метою пристосування до цього середовища, розвиваючи здатність адаптуватися до нових соціальних умов [2; 5].

Як стверджує Б. Г. Ананьєв, спілкування є найсильнішим засобом формування у людини ставлення до інших людей, а також до самої себе. За допомогою спілкування у курсантів вибудовується система стосунків із навколишнім світом та іншими людьми, через пізнання іншої людини вони пізнають себе, формують власне “я”. Лише у спілкуванні з’являється можливість зрозуміти навколишній світ, сутність різних сторін дійсності, сутність власного існування, перспективи розвитку світу, земної цивілізації, загалом картини світу і тенденції його розвитку, відбувається усвідомлення себе у ньому: формується система смислових утворень, здійснюється опанування та збагачення особистісного соціального досвіду. Спілкування є і засобом регулювання, і засобом пізнання та самопізнання у процесі трудової діяльності [10].

Отже, спілкування відіграє вирішальну роль у розвитку соціальної компетентності, оскільки є одним із найважливіших чинників виникнення, розвитку й укріплення пізнавальних інтересів особистості, засобом соціальної детермінації розвитку особистості, найважливішою детермінантою емоційних станів людини.

У процесі спільної діяльності і спілкування формується соціальність індивіда – культура мислення та культура почуттів, культура духовного життя і

культура поведінки. Поза людським суспільством духовний, соціальний, психічний розвиток відбуватися не може.

Інформаційно-технічне середовище являє собою сучасну техніку, технології її виробництва й експлуатації, побічні продукти сучасного виробництва, тобто те штучне середовище, що створюється сучасними радіо-, теле- та іншими технічними пристроями. Характер і ступінь такого впливу в окремих сферах вивчено лише частково.

Разом із соціальними обставинами, суттєву роль у формуванні та розвитку соціальної компетентності курсантів відіграють внутрішні чинники, які являють собою своєрідність функціонування окремих фізіологічних систем, індивідуально-особистісних особливостей курсанта (спадковість, задатки, особливості типу нервової системи тощо), а також сама особистість курсанта.

Соціальна компетентність курсанта формується та розвивається під впливом зазначених вище чинників, які, як правило, сприяють її розвитку. Разом із цими чинниками існують і такі чинники, що придушують або стримують інтенсивність процесу формування соціальної компетентності. Такими чинниками можна вважати низьку самооцінку курсанта, генетичну схильність до саморуйнівної поведінки або поведінки з відхиленнями, нестабільність економічної, політичної, соціальної, ідеологічної ситуації, відсутність матеріальної бази для виявлення своїх здібностей, нездорове соціальне середовище, вплив “масової культури”, відсутність реальної психологічної та педагогічної підтримки у вирішенні особистих, соціально-професійних проблем щодо подолання різноманітних комплексів тощо. Питання усунення, зниження рівня дії цих чинників на формування соціальної компетентності курсантів потребують особливої уваги у навчально-виховному процесі ВНЗ.

Отже, формуючись і розвиваючись під впливом вищезазначених чинників, соціальна компетентність курсантів сприяє розширенню та поглибленню їх знань про навколишнє життя і про себе, стимулює набуття та розвиток соціально і професійно значущих якостей, здібностей та вмінь, які

надають їм можливість більш успішно орієнтуватися у життєво важливих процесах, ставати більш конкурентноздатними, опанувати необхідну готовність успішно діяти на сучасному ринку праці, адекватно реагувати на вплив соціального середовища і тим самим підвищувати захищеність від його агресивних та інших негативних впливів.

Формування соціальної компетентності майбутнього спеціаліста ОВС передбачає цілеспрямований вплив на такі значущі складові навчального процесу, як навчання (засвоєння у навчальному процесі ключових кваліфікацій і компетенцій), виховання (орієнтація у навчанні на соціально та професійно значущі норми поведінки), розвиток (життєвих цінностей, комунікабельності, толерантності, самооцінки, особистісного потенціалу, громадянських і патріотичних почуттів, правової свідомості, моральних уявлень про здоровий спосіб життя).

Основними детермінуючими чинниками й умовами формування соціальної компетентності фахівців ОВС постають: ціннісне самовизначення особистості; ефективна організація навчально-виховного процесу; забезпечення розвитку майбутнього фахівця у взаємодії особистісних та професійних характеристик; реалізація особистісного і діяльнісного підходів у навчанні та вихованні; адекватне використання сучасних технологій і методик навчання та виховання.

Список використаної літератури

1. Бахтеева, С. С. Формирование социальной компетентности в процессе обучения иностранному языку в ВУЗе экономического профиля : дис ... кандидата пед. наук / С. С. Бахтеева. – Казань, 2001. – 174 с.
2. Добрович, А. Б. Воспитателю о психологии и психогигиене общения : кн. для учителя и родителей / А. Б. Добрович. – М. : Просвещение, 1987. – 207 с.
3. Каган, М. С. Мир общения: проблема межсубъектных отношений / М. С. Каган. – М. : Политиздат, 1988. – 319 с.

4. Краснокутская, С. В. Формирование социальной компетентности студентов вуза : дис ... кандидата пед. наук : 13.00.01 / С. В. Краснокутская. – Ставрополь, 2006. – 198 с.
5. Ломов, Б. Ф. Проблема общения в психологии (вместо введения) / Б. Ф. Ломов // Проблема общения в психологии / под ред. Б. Ф. Ломова. – М. : Наука, 1981. – С. 3–23.
6. Мудрик, А. В. Социальная педагогика : учеб. для студ. пед. ВУЗов / А. В. Мудрик ; под ред. В. А. Сластенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Издательский центр “Академия”, 2000. – 200 с.
7. Парыгин, Б. Д. Основы социально-психологической теории / Б. Д. Парыгин. – М. : Мысль, 1971. – 352 с.
8. Педагогика : учеб. пособие для студ. высш. пед. учеб. заведений / В. А. Сластенин, И. Ф. Исаев, Е. Н. Шиянов ; под ред. В. А. Сластенина. – 2-е изд., стереотип. – М. : Издательский центр “Академия”, 2003. – 576 с.
9. Рогов, Е. И. Психология общения / Е. И. Рогов. – М. : Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2002. – 336 с.
10. Ситниченко, Л. А. Першоджерела комунікативної філософії / Л. А. Ситниченко. – К. : Либідь, 1996. – 176 с.
11. Шабатура, Л. Н. Становление социальной компетентности личности в процессе гуманизации профессионального образования : дис. ... кандидата философ. наук / Л. Н. Шабатура. – Омск, 1996. – 167 с.
12. Щукина, Г. И. Роль деятельности в учебном процессе : книга для учителя / Г. И. Щукина. – М. : Просвещение, 1986. – 144 с.

Рецензент: кандидат педагогічних наук, доцент Тогочинський О. М.